

رویکرد منظرین معماری

باد را نازل کردیم^۱

تا کلاه از سرشان بردارد^۲ (سهراب سپهری، سوره تماشا)

در بندر لنگه خانه‌ای است که از شاهکارهای معماری ایران است؛ «خانه فکری»، ناشناخته‌ای کمتر دیده شده، به ظاهر خانه‌ای متداول^۳ در فرهنگ غنی خانه‌سازی ایران است. از آنجا که اندام‌های نمایشی عظیمی همچون سردر رفیع، تزئینات اشرافی و آب‌نمای وسیع ندارد، کمتر دیده شده و بنابراین ناشناخته مانده است. اما در خانواده «معماری به‌مثابه نظرگاه طبیعت»^۴ یک اثر بی‌بدیل است. لنگه اقلیم گرم و مرطوب دارد، با فصل طولانی و سخت. معماری خانه فکری برای زندگی در این شرایط دو شرط لازم^۵ دارد: منظره دریا و جریان باد؛ و چند شرط کافی^۶ از جمله درون‌گرایی و پاسخ به عملکردهای متنوع مورد نیاز ساکنان. صورت‌بخشی خانه محصول تعامل شروط لازم و کافی است. برای آنکه دریا را ببیند، در فاصله‌ای دور از دریا در زمینی که برآمدگی ندارد، صفا‌ی ایجاد کرده تا بالاتر باشد و از صحن خانه منظر دریا در دیدرس ساکنان قرار گیرد. بدین ترتیب خانه نظرگاهی شده در برابر دریا به‌مثابه آیه‌ای از هستی، که پیش چشم اهل خانه آورده شده تا به‌عنوان عنصر منتخب طبیعت در مقیاس ملموس، رسالت حسامیزی^۷ و ادراک کلی^۸ هستی را برای ناظر برآورده سازد. این نخستین شرط برای نظرگاه شدن معماری است. فرصتی که امکان لمس طبیعت را فراهم آورد. به موازات این اقدام، برای تأمین آسایش جسمانی ساکنان خانه در اقلیم سخت لنگه، تأمین جریان باد و گردش هوا یک ضرورت است. این کار با فاصله‌دار کردن بخش‌های مختلف توده ساختمانی و با مجوف و توخالی کردن حجم ساختمان ممکن شده است. فاصله میان توده‌های پر، نه تنها معبر جریان هواست، بلکه به دلیل اختلاف فشاری که میان بالا و پایین معبر ایجاد می‌کند به افزایش سرعت هوا می‌انجامد و باد تولید می‌شود. این جدای از باد طبیعی محیط است که توسط بادگیرها به داخل اتاق هدایت می‌شود. باد مصنوعی ناشی از معماری توخالی (مجوف) خانه فکری، در فضاهای بیرونی و میان بخش‌های ساخته‌شده در جریان است. همان جایی که برای بهره‌وری بیشتر، ایوان‌ها و دالان‌های خانه ساخته شده تا در فصل طولانی و گرم لنگه، مکان آسایش و قرار ساکنان باشد. این نحو مداخله در فضا که مولد نسیم در فضاهای بیرونی و در سطحی پایین‌تر از ارتفاع باد محیط باشد، علاوه بر زیست‌پذیر کردن خانه، اقدامی پایدار و دائمی برای تعامل انسان با آیه‌ای از طبیعت است. باد در خانه فکری در مقیاس ملموس قرار می‌گیرد و ناظر، پیوسته نزول باد را حس می‌کند. این که خانه بیرونی و اندرونی داشته باشد تا علاوه بر سکونت به‌مثابه دفتر کار نیز خدمت دهد یا با منظره‌سازی گودال باغچه، جلوه دیگری از طبیعت را درون فضا آورد، از جمله شرط‌های کافی است که چپستی خانه را می‌سازند.

صورت‌بخشی خانه فکری در هر دو سطح هستی‌شناسانه و چپستی‌شناسانه، ابتکارات خاص خود را دارد. در سطح اول انسان ساکن خانه را با دو آیه منتخب هستی، یعنی دریا و باد در تعامل دائمی قرار می‌دهد و در سطح دوم، نیازهای طبیعی و تاریخی ساکنان را در پرتو فرهنگ و تمدن تاریخی او شکل می‌دهد. محصول آن «قرار» هستی‌شناسانه با این «شکل» چپستی‌شناسانه، صورت‌بخشی منظرین معماری است که خانه فکری از نمونه‌های فاخر این رویکرد محسوب می‌شود.

۱. نزول باد مانند نزول قرآن اشاره به مواجهه با صورت ملموس و پایین‌آمده‌تری از حقیقت متعالی است.

۲. کلاه، همچون پوشش برای سر و حقیقت، اگر برداشته شود حقایق ظهور بیشتری خواهند داشت. کنایه سهراب به مواجهه بی‌واسطه با طبیعت باد به‌مثابه آیه‌ای برای ادراک هستی است.

۳. Classic

۴. «معماری آمده تا نظرگاه طبیعت باشد». این اعتقاد من است برای رسالت معماری. طبیعت کتاب مهم شناخت برای انسان است که معماری وظیفه زمینه‌سازی مواجهه با اسرار هستی‌شناسانه طبیعت برای انسان ساکن در آن را دارد.

۵. شرط لازم، شرط پدیدآورنده و ایجاد برای شیء است. شرط هستی‌بخش و آفریننده است.

۶. شرط کافی، شرط مکمل و چپستی‌بخش برای شیء است. اشیاء پس از آن که پدید آمدند به انواع مختلف تقسیم می‌شوند. رتبه وجود آن‌ها، مقدم بر چپستی آن‌هاست.

۷. حسامیزی، اصطلاح استاد شفیع کدکنی برای تعبیر مولوی در مثنوی است.

۸. ادراک کلی یا حس فضا، تعبیری برای مواجهه و فهم هستی شیء است. زمانی که وجود شیء فارغ از چپستی آن که هنوز ممکن است درک نشده باشد، فهم می‌شود.

سیدامیر منصوری

amansoor@ut.ac.ir

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the authors with publication rights granted to Manzar journal. This is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

نحوه ارجاع به این مقاله

منصوری، سیدامیر. (۱۴۰۲). رویکرد منظرین معماری. منظر، ۱۵(۶۳)، ۳.

DOI: 10.22034/MANZAR.2023.172510

URL: https://www.manzar-sj.com/article_172510.html

